

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Sužnik

Vpliv politične socializacije na politično participacijo mladih v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Sužnik

Mentorica:izr. prof. dr. Hajdeja Iglč

Vpliv politične socializacije na politično participacijo mladih v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Hajdeji Igljč za vso pomoč in nasvete pri ustvarjanju diplomskega dela.

Zahvala tudi vsem, ki ste s sodelovanjem pri intervjujih pripomogli k mojim ugotovitvam.

Največja zahvala pa gre mojim staršem, ki so mi ves čas izobraževanja nudili podporo in verjeli vame.

Vpliv politične socializacije na politično participacijo mladih v Sloveniji

Ko govorimo o demokratični družbi ne moremo mimo pojma politične participacije državljanov. Različne družbene skupine različno aktivno politično participirajo. V svojem delu se fokusiram na politično participacijo mladih v Sloveniji v primerjalni meddržavni perspektivi, ter na prenos kulturnih dejavnikov politične participacije iz generacije na generacijo skozi proces socializacije. Naloga je sestavljena iz teoretičnega dela, v katerem predstavim pojma politične participacije in socializacije, dejavnike vpliva, opredelim mlade kot družbeno skupino in ugotovim, da so zanjo značilne spremembe v vrednotnih orientacijah. Sledi empirični del, ki je sestavljen iz kvantitativnega dela, v katerem s pomočjo podatkov Evropske družboslovne raziskave (ESS) primerjam stopnjo politične participacije mladih Evropejcev, starih od 19 do 25 let. V drugem delu analize pa opravi polstrukturirane kvalitativne intervjuje s šestimi udeleženci, prav tako starimi od 19 do 25 let. S kombinacijo metod ugotovim, da je politična participacija mladih Slovencev v primerjavi z mladimi iz drugih evropskih držav nizka in da ima proces politične socializacije – še posebno tiste, ki jo prejmejo s strani družine pomembno vlogo pri oblikovanju odnosa mladih do političnega in družbenega življenja.

Ključne besede: politična participacija, mladi, politična socializacija.

The impact of political socialization on political participation of youth in Slovenia

When discussing a democratic society, one cannot get past the term of political participation of its citizens. Different social groups exhibit different levels of political participation. In this work, I focus on the political participation of young adults in Slovenia by comparing it to the situation in other countries. The transfer of cultural aspects of political participation between generations through the process of socialisation will also be discussed. The thesis is comprised of a theoretical segment, where I present the terms of political participation and socialisation, impact factors, define the young adults as a social group and determine that this group exhibits changes in orientation values. In the following empirical part, the amount of participation of young Europeans aged between 19 and 25 years is quantitatively compared based on the data from the European Social Survey (EES). Half structured qualitative interviews were also conducted on six individuals from the same age group. By a combination of methods, I determine that the political participation of young adults in Slovenia is low compared to their involvement in other European countries and that the process of political socialization, especially the family based one, has an important role in the shaping of young adults' views towards political and social life.

Keywords: political participation, young, political socialization.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	7
2 POLITIČNA PARTICIPACIJA	9
2.1 Oblike politične participacije.....	9
2.2 Vpliv družbenega položaja na politično participacijo	9
2.3 Modernizacija in spreminjanje politične kulture	11
3 MLADI KOT DRUŽBENA SKUPINA.....	12
3.1 Mladi in njihove vrednotne orientacije	13
3.2 Mladi in politična participacija	14
4 POLITIČNA SOCIALIZACIJA	16
4.1 Politični socializatorji	17
4.11 Družina	18
4.12 Šola	19
4.13 Skupnost in vrstniki.....	19
4.2 Politična socializacija kasneje v življenju	20
5 METODOLOGIJA	20
5.1 Raziskovalna vprašanja	20
5.2 Raziskovalni pristop	22
5.3 Izbor enot	23
5.4 Postopek zbiranja podatkov	24
5.5 Obdelava podatkov	25
6 REZULTATI	25
6.1 Kvantitativni del	25
6.2 Kvalitativni del	28
6.21 Politična participacija splošno.....	28

6.22 Družina kot politični socializator	30
6.23 Šola kot politični socializator	32
6.24 Skupnost in vrstniki kot politični socializator	33
7 POVZETEK IN PREDSTAVITEV REZULTATOV	35
8 SKLEP	39
9 LITERATURA	40
PRILOGA	45

KAZALO TABEL

Tabela 6.1: Politična participacija mladih in BDP po državah (stolpčni odstotki).	27
--	----

1 UVOD

Sociologija kot družbena veda se že desetletja poglobljeno ukvarja s preučevanjem politične participacije. Proučevanje politične participacije je za družbo vsekakor pomembno, saj najrazličnejše oblike participacije znotraj demokratičnega političnega sistema predstavljajo nepogrešljivo komunikacijo državljanov z izvoljenimi voditelji. Problem nastane, ko se pri tej komunikaciji zalomi in državljani zaradi različnih razlogov prenehajo politično participirati. Prav ta fenomen lahko opazimo med mladimi v Sloveniji, ki so v primerjavi s svojimi vrstniki iz drugih evropskih držav bistveno manj politično aktivni. Dejavniki, ki pojasnjujejo razlike v politični participaciji med državami so različni. Lahko so zgodovinski (značilnosti prejšnjih političnih sistemov), družbeni (družbeni konflikt in ravnanje elit, prisotnost uspešnega kolektivnega delovanja, pomanjkanje virov za participacijo, ekonomska situacija), institucionalni (institucionalne ovire za participacijo kot so, da so volitve v času delovnika, težave pri registraciji, majhna politična izbira itd.), kulturni (nizka politična kultura ipd.). Znotraj držav pa nastopajo t. i. individualni dejavniki, ki so od posameznika do posameznika različni in so pomembni, ko pojasnjujejo kdo participira znotraj neke družbe. To so npr. družbeni položaj posameznika, omrežja v katera je vključen, socializacija. V svojem diplomskem delu večjo pozornost namenjam dejavniku politične socializacije, ki se pri otroku začne že zelo zgodaj v otroštvu in se razvija skozi celotno življenjsko obdobje. V procesu politične socializacije imajo pomembno vlogo t. i. socializatorji, s katerimi posameznik vstopa v interakcijo in preko nje oblikuje svoja stališča, vrednote in odnos do političnega in politike. Kot najpomembnejše socializatorje v svoji nalogi obravnavam družino, šolo, skupnost in vrstnike, vendar to niso edini dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa do politike in politične participacije.

Dosedanje raziskave so potrdile, da je politična participacija mladih danes nizka in predvsem drugačna od politične participacije nekoč (več o tem Istenič 2017). Mladi so skupina, ki je še bolj kot druge generacije občutljiva na družbene spremembe. Spremenile so se njihove vrednotne orientacije in dojemanje družbe. Te spremembe se morajo nekje odražati in odražajo se tudi v politični participaciji. Cilj moje naloge je na podlagi obstoječih podatkov Evropske družboslovne raziskave (ESS) ugotoviti in prikazati, koliko mladi politično participirajo, nato pa s pomočjo intervjujev ugotoviti, kako proces socializacije oziroma politične socializacije vpliva na politično participacijo mladih posameznikov in kako pomembno vlogo imajo pri tem posamezni politični socializatorji (družina, šola, skupnost in vrstniki).

Nadaljujem s teoretičnim delom, v katerem opredelim glavne pojme svoje diplomske naloge. Teoriji sledi empiričen del, ki je razdeljen na dva dela. V prvem delu predstavim kvantitativne podatke Evropske družboslovne raziskave (ESS), v drugem delu empirije pa predstavim še odgovore kvalitativnega intervjuja s šestimi intervjuvanci. V zadnjem poglavju diplomskega dela analiziram in predstavim ugotovitve ter oblikujem zaključni sklep.

2 POLITIČNA PARTICIPACIJA

Politično participacijo definiramo kot vključenost posameznika v politični sistem na različnih ravneh dejavnosti, segajočih od popolnega nezanimanja za politiko in politične zadeve, do zasedanja politične funkcije (Ruch v Della Porta 2003, 64). V ožjem smislu je politična participacija drža državljanov, katerih cilj je vplivati na politični proces. Participacijo lahko razumemo tudi kot navzočnost, to je prostovoljno branje časnikov, gledanje televizijskih poročil itd., ki vključujejo politično tematiko (Della Porta 2003, 64).

2.1 Oblike politične participacije

Državljeni lahko politično participirajo na različne načine. Lahko z volitvami, aktivnim sodelovanjem v neki stranki, zgolj z razpravljanjem o politiki, ali pa z ustvarjanjem organiziranega pritiska (demonstracije, protesti). Politično participacijo delimo na konvencionalno, ki ima v raziskovanju še vedno največjo pozornost raziskovalcev in nekonvencionalno. Primeri konvencionalne participacije so volitve, odpiranje politične razprave, prepričevanje drugega, naj voli na določen način, nošnja politične značke, stiki s političnim funkcionarjem ali voditeljem, udeležba na političnem zborovanju ali skupščini, posvečanje časa politični kampanji, vstop med aktivno članstvo politične stranke, kandidiranje za voljeno funkcijo itd. (Della Porta 2003, 65).

Poleg konvencionalne pa poznamo tudi nekonvencionalno ali neposredno participacijo, ki velja za bolj kot ne novo obliko participacije, ki so jo začeli opazovati v sedemdesetih letih. Primeri takšne participacije so pisma bralcev, sodelovanje v bojkotu, samozmanjševanje davkov in najemnin, zasedba poslopij, cestne zapore, podpisovanje peticij, protesti, stavke, sprevodi, tudi nasilje nad ljudmi itd. (Della Porta 2003, 69).

Kirbiš v svoji raziskavi omenja še tretjo obliko državljanske participacije, in sicer civilno-družbeno participacijo, pri kateri gre za nekoliko širši spekter sodelovanja. S tem ima v mislih sodelovanje v prostovoljnih dejavnostih, ki koristijo skupnosti in za katera ni nujno, da se nanašajo na politične institucije in stranke. Bolj kot za politiko gre pri tej participaciji za orientiranje na širša družbena vprašanja, ki pa so implicitno lahko politična npr. prostovoljna dela ipd. (Kirbiš 2011).

2.2 Vpliv družbenega položaja na politično participacijo

Orum navaja, da je glavni družbeni dejavnik, ki vpliva na politično participacijo posameznika njegov družbeni položaj. Glede na študijo, ki sta jo izvedla Verba in Nie (1972) lahko

povzamemo, da v politiki bolj participirajo tisti posamezniki, ki zasedajo višje družbene položaje, kot tisti, ki pripadajo nižjemu. Družbeni položaj sestavljajo različni elementi, kot so stopnja izobrazbe, ki se je tekom študije izkazala tudi za najpomembnejši element, poklic in letni družinski dohodek. Pripadniki višjega družbenega položaja imajo namreč več prostega časa, več finančnih sredstev in tudi več znanja za politično participacijo kakor pripadniki nižjih družbenih položajev (Orum in Dale 2009, 13. pogl.).

Della Porta temu dodaja še psihološki dejavnik političnega sodelovanja. Posamezniki, ki imajo višji družbeni položaj, torej imajo dovolj izobrazbe, finančnih sredstev, prostega časa in znanja za participacijo, se tudi psihološko počutijo bolj sposobne in samozavestne za participiranje v politiki. Takšni posamezniki verjamejo, da imajo vliv in da lahko spreminjajo zadeve v družbi (Della Porta 2003).

Norris poleg socialno-ekonomskega položaja posameznika in strukturnih dejavnikov, ki jih omenjam kasneje, izpostavlja tudi starost kot močan dejavnik politične participacije. Kohorta mladih je po njenih ugotovitvah tista, ki politično najmanj participira, najbolj aktivna pa je generacija poznih srednjih let. Drugi socialno-demografski dejavnik, ki tudi prinaša razlike v politični participaciji je spol. Pri spolu je zadeva bolj kompleksna. Nekoč so v politiki in politični participaciji prevladovali moški. Žensk je bilo malo. Z industrializacijo in vstopom žensk v javno sfero pa so politično participirati začele tudi ženske. Danes v postindustrijskih družbah lahko vidimo, da je delež žensk, ki politično participirajo enak deležu moških. Razlika pa je še vedno opazna pri populaciji starejših žensk. Te še vedno ne participirajo oziroma kažejo manj interesa za politiko (Norris 2002, 5. pogl.).

Pomemben dejavnik je tudi religija. Rezultati raziskave, ki jo je opravil Gibson namreč kažejo, da močno religiozni bolj politično participirajo. Še posebej je ta trend opaziti pri mladih. Bolj religiozni se tudi pogosteje udeležujejo prostovoljstva in drugih organizacij (Gibson 2008, 512).

Norris omenja še vpliv same kulture in vrednot na količino in vrsto politične participacije. Pri tem je najbolj pomemben odnos do politike in vrednote, ki se jih naučimo skozi proces zgodnje socializacije, o kateri bolj podrobno pišem kasneje. Cinizem, pomanjkanje zaupanja v vlado ter pomanjkanje zanimanja za politične zadeve je namreč velik razlog za nizko stopnjo politične participacije in apatičnost državljanov (Norris 2002, 5. pogl.).

Glede tega med proučevanimi državami ni večjih razlik. Je pa to, ali so razlike med višjimi in nižjimi sloji večje ali manjše v različnih državah, pomembno raziskovalno vprašanje.

2.3 Modernizacija in spreminjanje politične kulture

Za pojasnjevanje razlik v participaciji v primerjalni meddržavni perspektivi so se številni znanstveniki naslanjali tudi na modernizacijsko teorijo¹. Iz teorije izhaja, da je demokracija učinkovitejša in stabilnejša v državah, ki so bolj socialno in ekonomsko razvite. Modernizacija skupaj z industrializacijo, birokratizacijo in urbanizacijo, ki so njeni sestavni deli, namreč vpliva na izboljšanje izobrazbene strukture, življenjskega standarda, povečanje terciarnega sektorja in blaginjo prebivalstva. V takšnem okolju se lahko razvije ustrezna demokratična oziroma participatorna politična kultura. Iz tega predvidevamo, da imajo ekonomsko razvitejše družbe tudi višjo politično participacijo, tako konvencionalno kot tudi nekonvencionalno in da imajo postkomunistične v primerjavi z razvitimi zahodnimi družbami politično participacijo nižjo (Flere in Kirbiš 2011a, 353).

Kot vidimo, je poleg ekonomskega razvoja za demokracijo potrebna tudi politična kultura, ki ni v celoti odvisna od stopnje ekonomskega razvoja. Definicij politične kulture je veliko (Dahl, 1966; Beer in Ulam, 1958; Almond in Verba, 1963). Kavanagh v svojem delu uporabi definicijo politične kulture kot izraz, ki označuje čustveno in vedenjsko okolje znotraj katerega deluje politični sistem. Pri tem gre za določen vzorec usmeritev proti političnim objektom, v katerega je umeščen vsak politični sistem. Te usmeritve so predispozicije političnega delovanja. Določajo jih različni dejavniki, kot npr. tradicija, zgodovina, motivi, norme, čustva, simboli. Kavanagh razčleni usmeritve v tri dele. Prvi del so t. i. spoznanja oz. znanje in ozaveščenost o političnem sistemu, drugi je afekt oz. čustvena narava, emocije do sistema in tretji vrednotenje oz. mnenje o sistemu. Kot pravi, lahko potemtakem politično kulturo obravnavamo kot usmeritve državljanov do političnih objektov (Kavanagh 1972, 9–12). Koncept politične kulture je pomemben predvsem zato, ker nam pomaga pojasniti, zakaj kljub podobnim stopnjam ekonomskega razvoja med narodi prihaja do različnih stopenj politične participacije.

Almond in Verba navajata, da je za nastanek kvalitetne demokratične politične kulture potreben stik modernosti in tradicionalnosti. Do tega prepleta mora priti postopno, s postopnimi gospodarskimi in političnoinstitucionalnimi spremembami. Hitre, dinamične spremembe lahko privedejo do družbene dezintegracije, ki negativno vpliva na demokratični razvoj. Tako hitro

¹ Modernizacija se nanaša na množico sistemskih sprememb – družbenih, ekonomskih, demografskih in tehnoloških. Gre za preoblikovanje družbene strukture iz ruralne v industrijsko in iz industrijske v post-industrijsko. Prav ti dogodki imajo odločilen vpliv na proces demokratizacije, oblikovanje političnih stališč in participativno vedenje državljanov (Norris 2002, 2. pogl.).

menjavo političnih sistemov so konec osemdesetih let doživele države srednje, vzhodne in jugovzhodne Evrope (Almond in Verba v Flere in Kirbiš 2011b, 45–49).

Kot pravi Tomšič, lahko za postsocialistične družbe govorimo o t. i. deformirani modernizaciji. Postsocialistične družbe namreč niso bile več zmožne dohajati razvoja zahodnih – kapitalističnih družb, kar se je odražalo v vedno večjem zaostanku materialnega standarda posameznikov. Kot ugotavlja, sta socialistična in postsocialistična tradicija postsocialističnih družb razlog za pomanjkanje demokratične politične kulture pri teh narodih. S padcem komunizma so oživali tudi drugi kulturni elementi, ki so bili z bivšim režimom zatirani, to pa je predstavljalo še dodatno oviro modernizaciji (Tomšič 2002, 128).

Politična kultura je pomemben dejavnik za učinkovito in stabilno demokracijo. Od politične kulture državljanov je odvisna tudi korupcija elit, ki kot neformalen mehanizem škoduje demokraciji. Kot v svoji primerjalni študiji navajata Kirbiš in Flere, je demokracija znotraj postkomunističnih držav pogosto nestabilna prav zaradi tega mehanizma (Kirbiš in Flere 2011b, 45).

3 MLADI KOT DRUŽBENA SKUPINA

Mladina je generacijska družbena skupina, za katero so značilne specifične oblike vedenja, življenjski stil ter nepopolni socialni status. Še vedno se koncept mladosti povezuje z vitalnostjo, duševno svežino in živahnostjo, k čemur vse bolj strmijo tudi odrasli. Mladost

sociološko lahko delimo na tri obdobja. Prvo je obdobje adolescence, katero razumemo kot klasično mladost in zajema posameznike od štirinajstega do devetnajstega leta starosti. Sledi obdobje post adolescence oziroma pozne mladosti, ki se začne z dvajsetim letom in konča pri štiriindvajsetih letih starosti. Kot zadnje obdobje mladosti pa imenujemo mlajšo odraslost, ki zajema mladostnike do devetindvajsetega leta starosti. V zadnjem obdobju mladosti lahko govorimo o t. i. mladih odraslih, saj gre za mlade ljudi, ki pa v večini še niso povsem samostojni oziroma variirajo med samostojnostjo na nekaterih področjih in odvisnostjo od staršev na drugih področjih družbenega življenja. Današnja mladina se je od prejšnjih zagotovo spremenila, zato proučevanje mladine in njihovih vedenjskih vzorcev, vrednot in stališč vse bolj pridobiva na pomenu (Šaponja 2006, 11–16).

Mladost je težavno življenjsko obdobje, tudi zaradi tveganj, ki so povezana s pridobivanjem socialnega položaja mladih v družbi. Številne raziskave o mladostnikih kažejo, da je skupina mladih še posebej občutljivih na spremembe v socialnem statusu, zato velikokrat prihaja do protestnih ali alternativnih spopadov in uporov mladine zoper družbe (Miheľjak in Ule 1995, 17).

Šuvar mladino definira kot družbeno skupino, ki prva sprejema nove vrednotne orientacije in je začetna in nosilna skupina mnogih družbenih tendenc. Mladi imajo nekakšen sistem vrednot, ki je drugačen od vrednot ostalih generacijskih skupin. Mladi so zato razpeti med svojim novim vrednotnim sistemom in pa stvarnostjo oziroma starimi vrednotami, ki prevladujejo v družbi (Šuvar v Pšeničny 1982, 7).

3.1 Mladi in njihove vrednotne orientacije

Po besedah Mirjane Ule lahko med mladimi opazimo predvsem spremembe v vrednotnih in življenjskih orientacijah. Nekoč so mladi visoko vrednotili in se veliko bolj upirali na močne ideologije (politični angažma, nacionalna enakopravnosti in emancipacija, revolucionarna družbena preobrazba, osvoboditev zatiranih, enakost, pravičnost, svoboda, religiozne in tradicionalne vrednote, napredek znanosti itd.). Danes pa se mladi bolj osredotočajo na notranje, individualne vrednote, vrednote, ki so bližje njim samim, posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu (Ule 1988, 110).

Zato se mlade velikokrat označuje, da so oni generacija, ki je v sodobno družbo pripeljala egoizem, hedonizem, narcizem ipd. Mlade se tudi predstavlja kot egocentrične in pogosto usmerjene na potrošniško in uživaško življenje, vse te lastnosti pa naj bi vplivale na manjšo

zanimanje mladih za politiko in jih posledično odvrčale od participacije (Divjak in drugi 2011, 177–178).

Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih se odražajo na področju zasebnosti, poklicnega dela in v politiki. Mladi danes zaradi družbene negotovosti in tekmovalnosti družino dojemajo kot emotivno podporo, prostor za pobeg in okolje, ki jim nudi zavetje. Socialna omrežja družine so pri tem ključna. V nasprotju z mladimi v šestdesetih letih, kateri so uporniško zavračali družino, saj so jo dojemali kot prostor nadzora in prisile (Ule 2003).

Na prvi pogled se zdi, da so vrednote razpadle oziroma se mlade obtožuje, da ne gojijo več nobenih vrednot, v resnici pa gre zgolj za nove vrednotne dimenzije pozne moderne. Mladi ljudje so najbolj občutljivi na družbene spremembe in najbolj tudi občutijo njihove posledice, kar pa prinaša v njihova življenja dodatna tveganja (Ule 2004, 356).

Glavni razlog za spreminjanje vrednot mladine je po besedah Ule podaljševanje izobraževanja čez obdobje klasične mladosti. Formalne izobraževalne ustanove izgubljajo monopol nad vzgojo in izobraževanjem otrok in mladine, hkrati pa se krepijo neformalne izobraževalne institucije in obšolske učne dejavnosti. Na eni strani lahko opazimo upočasnjevanje obdobja mladosti, npr. mladi danes kasneje vstopajo v trajno zaposlitveno razmerje, kasneje si ustvarijo družino, pozno starševstvo, na drugi strani pa se nekatere dejavnosti in procesi pospešujejo, kot npr. mladi že v zgodnjih letih postanejo aktivni na trgu dobrin in v potrošnji. Drugi pomemben razlog za spreminjanjem vrednotnih in življenjskih orientacij mladih je, že prej omenjeno podaljševanje odvisnosti ali polodvisnosti mladih od staršev oz. matične družine. Ta trend je značilen po vsej Evropi, v Sloveniji pa je še posebej izrazit. Zagotovo pa imajo svoj vpliv na spreminjanje mladih tudi mediji in informacijska tehnologija, ki mlade ozaveščajo in jim približujejo nove življenjske stile in usmeritve (Ule 2007, 64).

3.2 Mladi in politična participacija

Spremembe v vrednotnih orientacijah mladih torej vplivajo tudi na doživljanje in njihov odnos do politike, kar pa se kaže v stopnji njihove politični participacije.

Norris navaja, da je starost pomemben dejavnik politične participacije. Mladi so namreč precej manj politično aktivni, kot so bili njihovi očetje ali dedki. Po primerjavi družbenih skupin glede na starost so mladi tista skupina, ki participira najmanj. Pri tem gre za generacijsko spremembo in ne stalno lastnost skupine mladih, da so manj aktivni od starejših (Norris 2002, 5. pogl.).

Na prvi pogled bi sklepali, da bi ob družbeni modernizaciji participacija državljanov v politik i zrasla, še posebej mlajše generacije danes so bolj izobražene, pismene, poleg tega imajo več prostega časa, izobilja, razširil se je tudi srednji razred, ženske pa so se premaknile iz sfere domačega okolja v javnost. Naraščanje človeškega kapitala naj bi pozitivno vplivalo na politično participacijo državljanov in tudi študije so že večkrat potrdile, da je za politični aktivizem najbolj pomembno izobraževanje, ki spodbuja kognitivne sposobnosti posameznika. Kje je torej težava? Dejstvo je, da imamo istočasno v postindustrijskih družbah opraviti z drugimi družbenimi trendi, kot so individualizem, sekularizacija, suburbanizacija, kar pa lahko trende politične participacije obrne v drugo smer (Norris 2002, 2. pogl.). Mladi kot družbena skupina pa so za vsakršne spremembe v družbi veliko bolj občutljivi kot ostale skupine.

Mladi se danes soočajo s frustracijami predvsem zaradi težavnega prehoda v redno zaposlitev in odraslo življenje. Integracija na trg dela je ena izmed ključnih nalog mladega človeka na poti k samostojnosti in neodvisnosti. Vendar pa je tudi trg dela doživel korenite spremembe. Za delovna mesta se zahteva vedno višja izobrazba, vendar pa tudi visoka kvalifikacija ni več jamstvo za pridobivanje zaposlitve. Vstop na trg dela danes ni več problematičen samo za mlade, ki imajo splošno ali poklicno izobrazbo, ampak tudi za tiste z diplomami. Zaradi nezaposljivosti, negotovosti mladi postajajo cinični, nemotivirani in imajo nižjo samozavest, kar se odraža tudi v njihovi politični participaciji.

S povečevanjem razočaranja in cinizma v zadnjih letih upada interes mladih predvsem za konvencionalno politično participacijo. To velikokrat zmotno interpretiramo kot politično apatičnost mladih. Mladi res nekoliko manj participirajo v politiki kot predhodne generacije, vendar pa uporabljajo tudi nove, bolj neformalne načine za izražanje. Poleg peticij, demonstracij in shodov tukaj pomembno vlogo igrajo internet in nove tehnologije ter družbene skupine, ki se kreirajo na družbenih omrežjih npr. Facebook in Twitter (Council of Europe 2013).

Istenič v svoji analizi nekonvencionalne politične participacije ugotavlja, da so mladi Slovenci veliko bolj kot pri konvencionalni, aktivni pri nekonvencionalni obliki politične participacije. V primerjavi s Hrvaško, Kosovom in Nemčijo so mladi v Sloveniji precej bolj aktivni v civilnih akcijah. Poleg tega pa so mladi v Sloveniji tudi skupina, ki je veliko bolj aktivna v podpisovanju peticij, kot ostala populacija (Istenič 2017, 29–36).

Razlog, da se mladi tako malo udeležujejo konvencionalnih oblik participacije, je po besedah EACEA² šolstvo oz. izobraževalni sistemi. Veliko mladih ni pridobilo oz. razvilo navade, da bi se udeleževali volitev. To pa lahko privede k resnim težavam znotraj demokracije. Izobraževalni sistemi bi morali informirati mlade o političnih zadevah in o samem političnem procesu. Mladi se zato z večino političnih zadev seznanijo na manj formalen način, npr. s sodelovanji v raznih društvih ipd. (EACEA 2013, 6–18).

Kot v svoji dopolnjujoči analizi stanja mladih Slovencev obravnava MOBIN³, je razlog za nižjo participacijo mladih v politiki tudi »zastarelost« konvencionalnih oblik družbenega aktivizma. Danes, ko se mladi vedno bolj obračajo k individualizmu in razvitim informacijsko-komunikacijskim tehnologijam, bi se morale temu prilagoditi tudi metode, ki bi spodbujale nove oblike participacije (MOBIN 2014, 8–34).

4 POLITIČNA SOCIALIZACIJA

²»Education, Audiovisual and Culture Executive Agency«

³ MOBIN oziroma »Zavod za mobilnost in informiranje mladih« je neprofitna nevladna organizacija, ki je usmerjena k populaciji mladih, starih od 15. do 30. leta. Njihovo poslanstvo je predvsem informiranje in skrb za mobilnost mladih (Prostovoljstvo.org).

Politična socializacija je eden izmed procesov socializacije posameznika. Je izredno kompleksen proces, na katerega deluje veliko vplivov in je proces, ki sam vpliva na veliko število dejavnikov (Židan 1993, 555).

»Politična socializacija v najširšem pomenu je proces, v katerem posameznik pridobiva politično kulturo« (Južnič 1989, 79). Razumevanje in preučevanje politične socializacije je pomembno zato, ker ima močan vpliv na politični sistem in ga tudi pomaga razumeti (Južnič 1989, 84).

4.1 Politični socializatorji

Posamezniki svoje vrednote pridobijo skozi proces politične socializacije. Pot do politične ozaveščenosti, znanja in vrednot o politiki se razlikuje od posameznika do posameznika, vendar pa je večina ljudi izpostavljena enakim vplivom ali t. i. političnim socializatorjem (glej Južnič 1989). Še posebej je to izrazito v otroštvu pa do obdobja mlade odraslosti (Janda in drugi 1992, 159).

Kot pravi eden izmed prvih raziskovalcev politične socializacije Greenstain, je politična socializacija proces, preko katerega mladostniki in mladi odrasli pridobijo politična prepričanja, stališča, identitete in začnejo razumeti in se vključevati v politični svet okoli sebe. Spodbude za to pa dobijo od t. i. političnih socializatorjev in interakcij z njimi (Greenstain v Ojeda in Hatemi 2015, 1152–1153).

Političnih socializatorjev je mnogo, v nalogi se bom osredotočila na tiste, ki so po dosedanjih raziskavah najpomembnejši, to so družina, šola, skupnost in vrstniki.

Veliko je dvomov o tem, kateri izmed socializatorjev je najpomembnejši. V literaturi lahko vidimo, da se kot najpomembnejši politični socializator opredeljuje družino, saj so starši praviloma tisti, ki s svojim otrokom preživijo največ časa. Poleg tega starši veljajo v otrokovih očeh za najvišjo avtoriteto. To sta npr. raziskovalca Dawson in Previtt. Družina je po besedah Židanove temeljna institucija, ki otroku poda osnove za politično učenje (Židan 1993, 558). Na drugi strani pa Verba predpostavlja šolo kot najmočnejši politični socializator. Šola naj bi namreč mlade izobraževala in krepila lastnosti, ki so pomembne za politično participacijo. Zato tudi bolj izobraženi participirajo več. Poleg tega pa naj bi šola vzbujala med mladimi tudi nekakšno državljansko dolžnost, kot npr. »dolžnost dobrega državljana je, da voliš« (Verba v Kudrnač in Lyons 2017, 65).

Campbell in Horowitz v svoji raziskavi ameriških družin preučujeta učinek izobraževanja na odnos mladih do politike in ugotavljata, da univerzitetno izobraževanje vpliva na posameznike na način, da postanejo bolj liberalno usmerjeni. Pomembno vlogo pri tem imajo tudi učitelji in profesorji, ki svoje politične orientacije prenašajo na učence in študente. Poleg izobraževanja pa pomembnost pripisujeta tudi družini, saj prav ta igra veliko vlogo pri odločanju ali se bo otrok izobraževal in tudi ali bo izobraževanje zaključil (Campbell in Horowitz 2015, 40–58).

4.11 Družina

Družina je institucija, znotraj katere otroci prevzamejo širok spekter vrednot (družbenih, moralnih, verskih, ekonomskih in političnih) in to jim pomaga oblikovati njihovo mnenje. Če se starši močno zanimajo za politiko s tem vplivajo na to, da se bo tudi otrok bolj zanimal za politične zadeve in bil bolj ozaveščen. Otroci od svojih staršev pogosto prevzamejo identifikacijo z določeno politično stranko. Zelo zgodaj v svojem življenju želijo imitirati svoje starše. Podobno je z vero. Otroci skoraj vedno verujejo v isto religijo kot njihovi starši, razlika je le v tem, da starši navadno veliko večji poudarek dajejo na učenje religijskih kot pa političnih vrednot in v tem, da se religija zaveda pomena procesa socializacije za otroka, zato tudi organizira verska izobraževanja, kot npr. verouk (Janda in drugi 1992, 160).

Hyman je že leta 1959 v svoji raziskavi politične socializacije ugotavljal, da lahko govorimo o političnem vplivu staršev na svoje potomce. Poleg tega je bilo moč opaziti, da so bili očetje bolj učinkoviti pri posredovanju političnih stališč, kot matere (Niemi in Sobieszek 1977, 217). Očetje s svojimi potomci tudi pogosteje razpravljajo o politiki kot matere. Glede na podatke raziskav starševska politična socializacija temelji na tradicionalnih spolnih vlogah, kjer so očetje vir informacij o družbi in družbenih problemih, medtem ko so matere vir nasvetov o osebnih zadevah (Levinsen in Yndigejn 2015, 84).

Ojeda in Hatemi v svoji raziskavi ugotavljata, da je otrokovo razumevanje starševskih vrednot ključnega pomena za njihovo politično identifikacijo. Kot pravita, so starši glavni vir, ki otrokom podaja informacije oz. so prav starši tisti, ki ustvarijo informacijsko okolje v katerega so otroci umeščeni. Naloga otroka nato je, da informacije, ki so mu bile posredovane uporabi in oceni ter oblikuje svoj odnos do politike. Ta je lahko zelo podoben zaznavam njegovih staršev ali pa otrok oblikuje popolnoma nasprotno prepričanje, kot ga je prejel v družini. Kot ugotavljata, starši, ki pogosteje razpravljajo o politiki s svojimi otroki tudi bolj učinkovito prenašajo svoje politične orientacije in identifikacije na lastnega otroka (Ojeda in Hatemi 2015, 1150–1174).

Tako raziskava avtorjev Ojeda in Hatemi, kot tudi že pretekle raziskave Bengtsona (1975) in Glassa (1986) ugotavljajo, da otroci veliko bolj sprejemajo in zaznavajo politične vrednote staršev, če sta starša pri tem soglasna. Prvi razlog za to je, da soglasje staršev vodi do bolj usklajenih informacij in informativnega okolja, kar otroku olajša odkrivanje in uporabo ustreznih informacij v procesu zaznavanja. Drugi razlog pa je, da se starši, ki niso soglasni glede političnih vrednot, izogibajo političnim debatam, saj to lahko vodi v konflikte in napetosti znotraj družine (Ojeda in Hatemi 2015, 1169).

Bolj izobraženi starši so bolj učinkovit politični socializator, saj zaradi boljšega finančnega položaja, časa in znanja tudi sami več participirajo in ta vzorec prenašajo na svoje potomce. Poleg tega na svoje otroke prenašajo tudi svoj socialno-ekonomski položaj, ki prav tako pripomore k večji participaciji (Gidengil in drugi 2016, 374).

4.12 Šola

Pomemben vpliv na učenje o politiki ima tudi šola. V osnovni šoli se otroci naučijo, da poleg starševske obstajajo še druge avtoritete, to so učitelji, vodje, policija itd. Na tak način otroke seznanijo s sprejemanjem družbenega reda. V šoli se otroci spoznajo z nacionalnimi simboli, kot so zastava, himna, pomembne osebnosti, prazniki in vrednotami politične enakosti. Otroci v tej starosti začnejo razlikovati med vodilnimi v vladi in institucijami, bolj se zavedajo kolektivnih institucij in volitev. V srednjih šolah mladostnike poučujejo predvsem o tem, kako postati dober državljan. Poudarek je na pravicah in dolžnostih državljanov (Janda in drugi 1992, 161–163).

Židan pravi, da je izobraževanje mladih o politiki ključnega pomena za nadaljnji razvoj in obstoj demokracije. Zato je po njenih besedah potrebno mlade že v osnovnih in srednjih šolah čim bolj kakovostno podučiti o tej temi. Hkrati pa se moramo zavedati, da so to teme, ki so zelo kompleksne, zato se tudi od učiteljev pričakuje poglobljeno razumevanje in močna pedagoška integriteta (Židan 2005, 251–262).

Palonsky opozarja, da so sociološki predmeti v šolah še vedno med manj pomembnimi. Tako starši kot otroci jim ne namenjajo tolikšne pozornosti kot jo namenjajo matematičnim ali jezikovnim predmetom. Zelo je pomembno tudi vzdušje oziroma odnosi znotraj razreda. Tisti razredi, kjer so odnosi bolj demokratični in odprti imajo namreč tudi bolj participativne učence in obratno (Palonsky 1987, 499).

4.13 Skupnost in vrstniki

Najprej je potrebno razlikovati med skupnostjo in vrstniki. Skupnost so ljudje različnih starostnih skupin, s katerimi vstopamo v interakcije na delovnem mestu, v domačem okolju ipd. Vrstniki pa so naši prijatelji, sošolci, sodelavci, ki so po navadi člani iste starostne skupine in so del naše skupnosti. Homogene skupnosti, kjer so člani skupnosti pripadniki enake etnične pripadnosti, rase, religije ali poklicnega statusa lahko izvajajo nad otrokom bistveno večji pritisk, ko gre za oblikovanje nekega političnega prepričanja, kot heterogene skupnosti. Poleg tega lahko homogene skupnosti ustvarjajo negativen odnos do članov drugih skupnosti. Skupine vrstnikov mladim predstavljajo nekakšno oporo. Na njih se sklicujejo, ko zagovarjajo svoj stil oblačenja ali življenja. Vpliv vrstnikov na oblikovanje političnega mnenja je bolj močan na fakulteti, ko mladi že nekoliko odrastejo. Takrat lahko tudi spremenijo svoje stališče in v političnih zadevah nasprotujejo svojim staršem. Konservativne poglede svojih staršev po navadi nadomestijo z bolj liberalnimi vizijami svojih prijateljev, vrstnikov (Janda in drugi 1992, 164).

Levinsen in Yndigegn v svoji raziskavi ugotavljata, da so prijatelji (poleg družine) pogosti partnerji pri diskutiranju o političnih zadevah. Predvsem mladi moški se s svojimi prijatelji pogosteje pogovarjajo o politiki kot mlade ženske. Ugotavljata tudi, da tisti mladi, ki spremljajo politične medijske vsebine bolj pogosto razpravljajo o politiki s svojo okolico. Predvsem pa je mladim in tudi ostalim pomembno, da se izogibajo družbenim situacijam, kjer bi lahko prihajalo do političnih nestrinjanj in konfliktov (Levinsen in Yndigegn 2015, 81–85).

4.2 Politična socializacija kasneje v življenju

Ko mladi odrasli zaključijo svoje izobraževanje se proces politične socializacije s tem ne zaključi ampak se nadaljuje skozi celo življenje. Vpliv družine in šole se zmanjšuje, medtem ko se povečuje vpliv vrstnikov. Pomembno vlogo v tem starostnem obdobju dobijo mediji (časopisi, revije, televizija, radio in internet). Z odraščanjem in staranjem pa se ne spreminja samo odnos posameznika do politike, ampak tudi njegove vrednotne orientacije, kot ste lahko prebrali že nekaj poglavij pred tem.

5 METODOLOGIJA

5.1 Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja, ki sem si jih postavila v diplomski nalogi, sem oblikovala s pomočjo dosedanjega znanja o preučevani temi in s pregledom že obstoječih raziskav na temo politične socializacije in participacije mladih. Raziskovalna vprašanja mi služijo tudi kot pomoč pri kasnejši analizi rezultatov in predstavitve ter lažjem strukturiranju odgovorov intervjuvancev.

Glavni raziskovalni vprašanji, ki sem si ju zastavila v svoji diplomski nalogi in podvprašanja so:

Vprašanje 1: Kolikšna je politična participacija mladih v Sloveniji v primerjavi z mladimi iz drugih evropskih držav?

Kot navaja avtorica Norris (2002), so mladi družbena skupina za katero je značilna nizka stopnja politične participacije in zmanjšano zanimanje za politiko. Istenič (2017) s svojo raziskavo potrjuje takšne trende tudi za mlade v Sloveniji. Podobne rezultate kažeta tudi analizi organizacij EACEA (2013) in MOBIN (2014), ki ugotavljata, da je ena izmed lastnosti mladih ta, da se pogosteje poslužujejo nekonvencionalnih kot konvencionalnih oblik participacije. S svojim raziskovalnim vprašanjem želim predvsem ugotoviti kolikšna je participacija mladih v Sloveniji v primerjavi z ostalimi državami Evropske unije in kateri način participacije je najpogostejši.

Vprašanje 2: Kako proces politične socializacije vpliva na kasnejšo politično participacijo mladih?

2a. Kakšen je odnos mladih do politike?

2b. Kako družina oziroma starši vplivajo na odnos mladih do politike in njihovo politično participacijo?

2c. Kako izobraževalne institucije vplivajo na odnos mladih do politike in njihovo politično participacijo?

2d. Kako vrstniki in skupnost vplivajo na odnos mladih do politike in njihovo politično participacijo?

Ule (1988, 2011) pravi, da je odnos mladih do politike danes precej drugačen, kot je bil odnos njihovih staršev, starih staršev. Spremenile so se namreč vrednotne orientacije mladih, ki so jim danes bolj kot politika pomembne druge teme življenja kot npr. družina, prijateljstvo. Po besedah Židanove (1993) in Južniča (1989) je politična socializacija kompleksen, vendar

pomemben proces, ki vpliva na kasnejšo politično participacijo posameznika. Politični socializatorji različno vplivajo na posameznika. Avtorji Hyman (1959), Ojeda in Hatemi (2015) v svojih raziskavah predpostavljajo družino kot najpomembnejši in najmočnejši socializator v procesu politične socializacije. Levinsen in Yndigegn (2015) pri tem posebno vlogo pripisujeta prav očetom, ki naj bi pogosteje kot matere razpravljali o politiki s svojimi otroki in bili pri politični socializaciji bolj učinkoviti. V svoji raziskavi pa omenjata tudi pomen prijateljev oziroma vrstnikov za katere pravita, da so poleg družine drugi najpomembnejši politični socializator. O pomembnosti šole oziroma izobraževalnega sistema pri politični socializaciji posameznika govorijo Janda (1992), Židan (2005) in Palonsky (1987). Z drugim raziskovalnim vprašanjem želim ugotoviti, kako proces politične socializacije vpliva na kasnejšo politično participacijo mladih oziroma kako na to vplivajo različni politični socializatorji (družina, šola, vrstniki).

5.2 Raziskovalni pristop

Za preučevanje participacije in socializacijskih vplivov na participacijo mladostnikov v Sloveniji se mi je najbolj primerna zdela kombinacija dveh metod. Odločila sem se za obdelavo že obstoječih kvantitativnih podatkov v kombinaciji s kvalitativnim intervjujem. Socializacija je kompleksen proces, ki oblikuje življenje posameznika, njegove vrednote in vedenjske vzorce. Kvalitativni intervju nudi bolj poglobljeno razumevanje družbenega fenomena, ki ga preučujemo in je zato primernejši pri iskanju odgovorov na raziskovalna vprašanja, ki zahtevajo razlago pomenov in ne samo merjenje nekega pojava. Ko pa merimo pogostost pojavljanja nekaterih dejavnikov, kot je v mojem primeru participacija, pa so za to bolj primerne kvantitativne metode.

Na prvo raziskovalno vprašanje o količini politične participacije mladih v Sloveniji sem odgovarjala s pomočjo obdelave že obstoječih kvantitativnih podatkov Evropske družboslovne raziskave (ESS). Gre za projekt, s katerim merimo stališča, vrednote, prepričanja in vedenjske prakse populacije. Družba je fluiden in vse hitreje spreminjajoč pojav in z Evropsko družboslovno raziskavo lahko to vsekakor dokažemo. Raziskava pod vodstvom različnih institucij in skupin znanstvenikov poteka že od leta 2001, in sicer na vsake dve leti, zajema pa že več kot trideset držav, med katerimi je tudi Slovenija. Precej obsežen vprašalnik zajema ogromno različnih družbenih tematik, sama sem se osredotočila predvsem na tematiko politike, natančneje participacijo mlade populacije v politiki.

Na drugo raziskovalno vprašanje pa sem odgovarjala na podlagi polstrukturiranih kvalitativnih intervjujev, ki sem jih opravila s šestimi intervjuvankami in intervjuvanci. Pri kvalitativnih metodah raziskovanja ne gre za zgoščanje podatkov, tako kot pri kvantitativnih metodah, temveč za poudarjanje podatkov. S tem lahko vidimo ključne vidike in opazimo stvari, ki jih s kvantitativnimi ali drugimi metodami ne bi (Ragin 2007, 107).

Intervju je ena izmed metod kvalitativne metodologije oziroma je način zbiranja podatkov. Za to metodo je značilna verbalna interakcija med raziskovalcem in enotami preučevanja. Poznamo strukturirane, polstrukturirane in nestrukturirane intervjuje. Za strukturirane intervjuje je značilno, da si vprašanja sledijo strogo po vnaprej določenem vrstnem redu, vprašanj pa ni mogoče sproti prilagajati intervjuvancu. Pri polstrukturiranih in nestrukturiranih intervjujih pa je to dovoljeno oziroma zaželeno. Primerno je predvsem v pogovorih, kjer ne moremo predvidevati odgovorov intervjuvancev (Edwards in Holland 2013, 3).

Preučevanje vpliva politične socializacije na politično participacijo mladih je kompleksna tema, ki jo je najbolj smiselno preučevati s kvalitativnim polstrukturiranim ali nestrukturiranim intervjujem. Vsak posameznik je namreč podvržen drugačnim vplivom iz okolja in na vsakega posameznika to vpliva različno ter se kaže na drugačen način. Sama sem zaradi boljše organizacije in sistematike izbrala polstrukturiran intervju z nekaj vnaprej določenimi vprašanji, ki so bil razvrščen v sklope. Poleg vnaprej določenih vprašanj pa sem intervjuvancem po potrebi zastavila še podvprašanja, s katerimi sem lahko videla globljo sliko.

5.3 Izbor enot

Enote svojega raziskovanja sem izbrala načrtno po vnaprej določenih merilih, torej gre za namensko vzorčenje. Pri tem načinu vzorčenja vsako enoto izberemo z namenom, ki je natančno določen. Pomembno je predvsem poudariti, da ugotovitve, ki jih dobimo na podlagi namenskega vzorca, nikakor ne moremo posploševati na celotno populacijo, temveč te veljajo samo za proučevani vzorec (Vogrinc 2008, 56).

Tako pri prvi metodi, kjer je šlo za obdelavo obstoječih kvantitativnih podatkov ESS, kot tudi pri drugi metodi kvalitativnega intervjuja sem svoje enote izbrala po kriteriju starosti. Udeleženci v raziskavi ESS in tudi moji intervjuvanci so morali biti stari med 19 in 25 let. Ta starostna skupina se mi zdi že dovolj primerna za preučevanje svoje teme, saj so to leta, ko mladi počasi postajajo mladi odrasli in imajo za seboj že nekaj izkušenj z družinskimi odnosi, šolo in skupnostjo. Pri kvalitativnem delu raziskave pa je bil moj namen izbrati intervjuvance,

ki se v svojih pogledih na politiko in družbeno življenje med seboj čim bolj razlikujejo. Na takšen način namreč lahko bolj jasno opredelim lastnosti, ki vplivajo na to različnost. Pomemben kriterij je bil tudi informiranost potencialnih intervjuvancev o temi, ki jo preučujem in njihov interes oziroma pripravljenost za čim bolj podrobno odgovarjanje.

5.4 Postopek zbiranja podatkov

Kot metodo za preučevanje sem torej izbrala kombinacijo obdelave obstoječih kvantitativnih podatkov znotraj ESS in polstrukturiranega kvalitativnega intervjuja, ki sem ga izvedla s šestimi namensko izbranimi posamezniki.

V bazi podatkov ESS iz leta 2014 sem najprej pregledala spremenljivke, ki bi mi lahko koristile pri merjenju količine participacije mladih v Sloveniji. Izbrala sem šest odvisnih spremenljivk, katere so navedene v tabeli (Tabela 6.1). Kot neodvisno spremenljivko sem določila državo, leto rojstva anketirancev (od 1992 do 1998) pa sem uporabila kot filter pri prikazu podatkov.

Intervju kot moja druga metoda vsebuje več kot sedemnajst vprašanj in je razdeljen v več različnih sklopov (Priloga A). Najprej sem intervjuvance povprašala po nekaj osnovnih demografskih podatkih. Nato pa sem jim zastavila vnaprej določena vprašanja, ki sem jih glede na njihove odgovore dopolnjevala ali nekoliko priredila. Da je pogovor tekel bolj organizirano in tudi za intervjuvanca bolj pregledno in razumljivo sem vprašanja razdelila v štiri sklope.

- V prvem sklopu sem imela pripravljena štiri glavna vprašanja o politični participaciji intervjuvanca nasploh. Pri tem me je zanimalo, ali se posameznik zanima za politiko, koliko (če sploh) in na kakšen način participira oziroma kakšen je njegov splošni odnos do politike in koliko mu politika pomeni.

- V drugem sklopu sem preko petih glavnih vprašanj poskusila ugotoviti kakšen politični socializator je primarna družina intervjuvanca. V zvezi s tem sem intervjuvancem postavila vprašanja, ki se nanašajo na prisotnost političnih tem znotraj družine, odnos družinskih članov do politike itd.

- Sledi tretji sklop, ki preučuje šolo kot politični socializator. Tudi v tem sklopu sem preko štirih glavnih vprašanj poskušala preučiti kolikšen vpliv ima na politično participacijo posameznika šola oziroma šolski sistem, v katerega je vključen. Pri tem me je zanimalo predvsem kolikšen poudarek politični participaciji dajejo izobraževalne ustanove, na kateri ravni izobraževanja je takšne vzgoje največ in tudi odnos mladih posameznikov do političnih izobraževalnih vsebin.

- Zadnji, vendar ne najmanj pomembni sklop intervjuja pa vsebuje štiri glavna vprašanja o vplivu skupnosti in vrstnikov na politično participacijo posameznika. Znotraj tega sklopa me je najbolj zanimalo, kako skupnost in vrstniki vplivajo na izražanje političnih mnenj in participacijo intervjuvancev in kakšni so njihovi pogledi na politiko.

5.5 Obdelava podatkov

Za lažjo in bolj smiselno obdelavo kvantitativnih podatkov, ki sem jih pridobila znotraj ESS, sem dvanajst držav⁴ razdelila v štiri skupine (zahodnoevropske, severnoevropske, južnoevropske in vzhodnoevropske) in v analizi nato med seboj primerjala skupine teh držav.

- ZAHODNOEVROPSKE DRŽAVE: Belgija, Nemčija, Nizozemska

- SEVERNOEVROPSKE DRŽAVE: Norveška, Švedska, Danska

- JUŽNOEVROPSKE DRŽAVE: Španija, Portugalska

- VZHODNOEVROPSKE DRŽAVE: Madžarska, Češka, Poljska

- SLOVENIJA

Tudi pri obdelavi intervjujev mi je bilo v veliko pomoč to, da sem intervju razdelila v različne sklope, saj sem tako lažje oblikovala celotno perspektivo o odnosu posameznika do politike in o vplivu, ki so ga nanj imeli različni socializatorji.

6 REZULTATI

6.1 Kvantitativni del

Najprej bom predstavila rezultate kvantitativne analize podatkov znotraj ESS. Kasneje, v naslednjem poglavju pa jih bom poskušala argumentirati. Interpretirala bom razlike v količini

⁴ V analizo sem vključila dvanajst držav: Belgijo, Nemčijo, Nizozemsko, Norveško, Švedsko, Dansko, Španijo, Portugalsko, Madžarsko, Češko, Poljsko in Slovenijo.

politične participacije mladih iz posameznih skupin držav in z njimi primerjala Slovenijo ter odgovorila na prvo raziskovalno vprašanje kolikšna je politična participacija mladih Slovencev.

Pri pregledu konvencionalne participacije mladih Evropejcev prevladujejo državne volitve. Zadnjih volitev⁵ so se najbolj množično udeležili mladi iz skupin severnoevropskih in zahodnoevropskih držav, npr. Belgija (56,5 %) in Švedska (45,8 %). Najnižjo udeležbo mladih na zadnjih državnih volitvah pa beležijo države vzhodne Evrope, npr. Poljska (17,2 %) in Češka (19,4 %). Splošno gledano je zelo malo mladih Evropejcev v zadnjih dvanajstih mesecih od anketiranja sodelovalo v politični stranki ali kateri izmed aktivnih skupin. Kljub temu lahko opazimo rahle razlike med nekaterimi skupinami držav. Največ takšnih, ki so participirali na ta način, je v skupini severno in južnoevropskih držav. Najmanjši delež mladih, ki je izbralo to vrsto participacije pa imajo države vzhodne Evrope. Nekoliko več mladih Evropejcev je v zadnjih dvanajstih mesecih sodelovalo v drugih organizacijah ali združenjih. Najvišji delež takšnih predstavljajo mladi iz severno in zahodnoevropskih držav, kot sta npr. Švedska (31,5 %) in Nemčija (32,8 %). V organizacijah ali drugih združenjih pa najmanj sodelujejo mladi iz vzhodnoevropskih držav, npr. iz Češke (0,5 %). Pri vprašanju, ali so anketiranci v zadnjih 12 mesecih od reševanja vprašalnika nosili, ali prikazovali kakršnokoli značko ali nalepko, ki bi se nanašala na politično vsebino, so razlike med skupinami evropskih držav majhne, mladi Evropejci so odgovarjali večinoma negativno. Izjema so najbolj aktivni mladi iz skupine držav severne Evrope, npr. Norvežani (34,5 %), na drugi strani pa so najmanjkrat pokazali politični simbol sovrstniki iz skupine vzhodnoevropskih držav, npr. iz Madžarske (1,4 %). Splošno gledano je udeležba na zakonitih javnih demonstracijah s strani mladih Evropejcev nizka. Najbolj, čeprav tudi nizko, so se demonstracij udeleževali mladi iz skupine južnoevropskih držav, sledijo pa jim mladi iz držav severne Evrope. Precej več mladih je bilo bolj aktivnih v podpisovanju peticij. Poleg volitev lahko rečemo, da je to druga najmočnejša oblika participacije mladih. Največkrat so, peticijo podpisovali mladi iz skupine držav severne Evrope, npr. iz Švedske (42,3 %). Najmanj aktivni pri tem pa so bili prebivalci vzhodnoevropske skupine držav.

Tabela 6.1: Politična participacija mladih in BDP po državah (stolpčni odstotki).

DRŽAVE	Udeležba na volitvah	Članstvo v politični stranki	Članstvo v organizaciji	Podpis peticije	Udeležba na demonstracijah	Nošenje politične značke	BDP ⁶
--------	----------------------	------------------------------	-------------------------	-----------------	----------------------------	--------------------------	------------------

⁵ Na to vprašanje so lahko odgovarjali le tisti anketiranci, ki so na zadnjih volitvah že imeli volilno pravico.

⁶ BDP za leto 2014, prikazav v SKM - standardih kupne moči (Eurostat). »SKM je fiktivna valuta, ki odraža raven cen v EU-28. Vrednot 1 SKM na ravni EU-28 je bila v letu 2014 enaka vrednosti 1 evra.« (SURS).

SE	Norveška	42,9	4,2	19,6	37,5	6,5	34,5	175
	Danska	26,8	4,7	22,8	34,9	12,8	14,8	127
	Švedska	45,8	6,0	31,5	42,3	14,9	23,2	124
POVPREČJE		38,5	5	24,6	38,2	11,4	24,2	142
ZE	Nizozemska	24,4	3,9	23,6	18,1	3,9	10,2	131
	Nemčija	40,6	2,7	32,8	28,6	13,3	10,2	125
	Belgija	56,5	2,3	16,7	20,4	6,9	5,6	120
POVPREČJE		40,5	2,9	24,4	22,4	8	8,7	125,3
JE	Španija	15,8	4,5	19,2	24,9	31,1	14,1	90
	Portugalska	30,3	6,5	15,8	22,1	10,4	10,4	77
POVPREČJE		23,1	5,5	17,5	23,5	20,8	12,3	83,5
VE	Češka	19,4	0,5	0,5	12,4	4,5	7,9	86
	Poljska	17,2	1,1	7,8	17,9	6,7	8,9	68
	Madžarska	36,6	1,4	2,8	2,7	2,1	1,4	68
POVPREČJE		24,4	1	3,7	11	4,4	6,1	74
SLOVENIJA		36,7	3,1	ni podatka	15,6	5,1	3,1	83

6.2 Kvalitativni del

Rezultate intervjujev bom predstavila glede na sklope, iz katerih je sestavljen vprašalnik. Če še enkrat na kratko povzamem, se prvi sklop intervjuja nanaša na politično participacijo intervjuvanca nasploh, drugi sklop sprašuje po vplivu družine, tretji sklop o vplivu šole, četrti sklop pa o vplivu skupnosti in vrstnikov na politično participacijo intervjuvanih posameznikov.

6.21 Politična participacija splošno

V prvem sklopu vprašanj sem poskušala ugotoviti koliko intervjuvanci na splošno participirajo v politiki in kakšen je njihov odnos do politike. Prvi sklop vprašanj mi služi tudi kot nekakšna osnova za boljše razumevanje odgovorov intervjuvancev v naslednjih sklopih.

Odnos in zanimanje za politiko

Tukaj me je veliko intervjuvancev s svojimi odgovori presenetilo, saj sem pričakovala, da bo več takih, ki za politiko ne bodo kazali zanimanja. Nasprotno, samo eden izmed šestih intervjuvancev pravi, da ga politika sploh ne zanima, ostali pa kažejo zmerno do večje zanimanje za politiko. Večina njih pravi, da jih politika vedno bolj zanima. Bolj kot odraščajo in se starajo, bolj jim ni vseeno kaj se dogaja v družbi. Eden izmed intervjuvancev pravi, da se močno zaveda, da postaja vedno bolj vpleten v družbo (volilna pravice, plačevanje davkov ipd.) zato ga tudi zanima, kaj se z njo dogaja.

»Politika me seveda zanima. Predvsem zato, ker sem državljan Slovenije in me zanima kdo in na kakšen način bo vodil našo državo, kdo bo na nek način tudi odločal o naših življenjih, kdo bo upravljal z našim denarjem itd.« (I_2 2017).

Odnos do politike tistih intervjuvancev, ki so ga želeli opredeliti, je bolj negativen kot pozitiven. Nekateri dogajanja v politiki ne želijo komentirati, saj pravijo, da ne poznajo dovolj zadev in nočejo obtoževati po krivem. Drugi pa menijo, da se v slovenskem političnem prostoru dogaja preveč korupcije in prevar.

»Še bolj bi se zanimal za politiko in mislim, da bi se tudi drugi ljudje bolj zanimali, če nebi bilo tako slabo kot je. Jaz ne morem imeti dobrega odnosa do politikov in vseh tam gor, ker so po mojem mnenju nesposobni, gledajo samo na svojo korist. Zato pa je toliko kraje in korupcije. Slovenija je v tem na svetovnem vrhu« (I_5 2017).

Politična participacija

Skoraj vsi intervjuvanci (razen intervjuvanca, ki je izrazil popolno nezanimanje za politiko) se udeležujejo državnih volitev. To počnejo zelo pogosto, skoraj vedno. Ostalih volitev se udeležujejo, če jih tema zanima oziroma temo dobro poznajo in imajo o njej izoblikovano neko stališče. Pri izboru kandidatov ali strank na prvo mesto postavljajo predvsem to, da kandidat ali stranka zastopa podobna stališča kot oni sami.

»Volitev se udeležujem kadarkoli so razpisane, če menim, da se lahko poistovetim z načrtom kakšne politične stranke oziroma, če se le delno strinjam z njimi. Včasih pa enostavno izberem manjše zlo med dvema opcijama, če pride do tega« (I_3 2017).

Ostalih načinov participacije (podpisovanja peticij, demonstracij, članstva v stranki ali drugi organizaciji) se večina intervjuvancev ne poslužuje. Nekateri še nikoli niso participirali drugače kot z volitvami, razen eden izmed intervjuvancev, ki se redno udeležuje tudi demonstracij predvsem, ko gre za pravice delavcev.

»Demonstracij sem se udeležil pogosto in bi se jih še, ko gre za pravice delavcev. Sam sem bolj levo usmerjen in mi pravice delavcev zato veliko pomenijo« (I_2 2017).

Zanimivo pa je, da so vsi intervjuvanci vse zgoraj omenjene oblike participacije označili kot »nevšečne«. Pravijo, da navadni ljudje ne morejo spremeniti ničesar oziroma nimajo velikega vpliva na politične odločitve vodilnih, zato jim nobena oblika participacije ni posebej všeč. Kot pravi intervjuvanec:

»Noben izmed teh načinov mi ni všeč. Itak se nikoli nič ne spremeni, pa ni važno koliko ljudi gre na cesto, podpiše peticijo. Jaz grem pač na državne volitve samo zato, ker se počutim dolžnega, da opravi državljsko dolžnost« (I_1 2017).

So pa vsi intervjuvanci bolj participatorni kar se tiče spremljanja političnih vsebin preko različnih medijev. Spremljajo različne vsebine, odvisno od zanimanja. Največjo pozornost namenjajo aktualnim dogodkom za katere pravijo, da jim tako ali tako ne morejo ubežati. Najbolj priljubljen medij je internet, predvsem zaradi ažurnosti novic. Prav tako pa je zelo priljubljena televizija z različnimi informativnimi oddajami. Presenetilo me je tudi to, da kar dva izmed intervjuvancev redno bereta in pregledujeta politične vsebine v časopisu.

»Nezavedno. V bistvu vsak dan. Po navadi oziroma najpogosteje kar prelistam časopis Delo. To mi je neka stara navada, družinski običaj. Na internetu spremljam bolj tujo politično sceno, saj o tem v slovenskih časopisih ni veliko napisano« (I_4 2017).

6.22 Družina kot politični socializator

V drugem sklopu vprašanj me je zanimalo predvsem kakšen vpliv ima na politično participacijo primarna družina intervjuvancev. Poskušala sem ugotoviti, koliko in na kakšen način se v domačem okolju pogovarjajo o politiki ter kakšen je odnos do politike.

Komunikacija o politiki

Vsi intervjuvanci pravijo, da se znotraj svoje primarne družine pogovarjajo o političnih zadevah. Kar štirje poudarjajo, da se o teh temah veliko pogovarjajo s svojimi očeti. Starosti,

kdaj so jih starši začeli vključevati v te pogovore, se večina ne spomni. Prišlo je spontano strinjajo pa se, da starejši kot so, bolj so pripravljene razpravljati o tej temi.

»Seveda se pogovarjamo. Najbolj z očetom nekako od vedno, ker sem stalno nekaj spraševala. Aktivnejše pa sva začela o politiki debatirati, ko sem postala študentka« (I_4 2017).

Samo eden izmed intervjuvancev pravi, da si skupaj s starši zelo redko oziroma skoraj nikoli ne ogledajo medijskih vsebin, ki vključujejo politično tematiko. Kot razlog navaja svoje lastno nezanimanje za politiko in podobne teme. Ostali intervjuvanci pravijo, da pogosto spremljajo informativne oddaje skupaj s starši ali vsaj enim izmed njih.

»Zelo redko, da kaj spremljamo skupaj. Starši že pogledajo poročila, samo mene to ne zanima, ker medijem danes ni za verjet veliko« (I_6 2017).

Odnos do politike in orientacije znotraj družine

Ko sem intervjuvance povprašala o mnenju članov njihovih družin glede trenutnih političnih razmer v Sloveniji, sta mi dva intervjuvanca odgovorila, da ne poznata mnenja njihovih staršev o tej temi, saj o tem niso nikoli govorili. Ostali intervjuvanci pa pravijo, da imajo njihovi starši negativen odnos do politike. Predvsem jim moti visoka stopnja korupcije, delovanje vlade in politikov. Eden izmed intervjuvancev pravi:

»Moj oče misli, da je slabo. Potenciala je veliko, ni pa zadovoljen z delom politikov, preveč je goljufanja, kraje, še posebno v gospodarstvu in jaz se s tem čisto strinjam« (I_5 2017).

Izmed intervjuvancev, ki poznajo mnenje in odnos njihov staršev do politike je večina takšnih, ki se s svojimi starši in njihovimi negativnimi pogledi na politiko strinjajo, samo eden izmed intervjuvancev pa se ne strinja s pesimističnimi pogledi svojih staršev in sam pravi, da položaj vendar le ni tako slab.

Tudi politične orientacije intervjuvancev so podobne orientacijam njihovih staršev. Intervjuvanec, ki je bolj liberalno usmerjen ima tudi starše z liberalnimi pogledi na družbene zadeve. Drugi pravi, da je po očetu »podedoval« socialistično usmeritev iz bivše Jugoslavije. Samo eden izmed intervjuvancev meni, da je njegova politična orientacija drugačna od starševske.

»Jaz sem postal bolj liberalen z odraščanjem. Moji starši pa so še vedno bolj konservativni. To se vidi vedno, ko prihaja do trenj med nami glede npr. zakona o homoseksualcih zdaj nazadnje, pa o beguncih. Oni bi begunce poslali lepo nazaj, jaz pa nisem takega mnenja« (I_5 2017).

Na vprašanje, ali so se njihove orientacije skozi odraščanje kako spreminjale, mi večina intervjuvancev ni znala odgovoriti, saj se ne spominjajo, ali pa temu prej niso posvečali toliko pozornosti. Le eden izmed intervjuvancev prizna, da so se njegove orientacije tekom odraščanja premaknile iz bolj konservativnih pogledov k bolj liberalnim.

6.23 Šola kot politični socializator

V naslednjem sklopu me je zanimalo kako je šola kot politični socializator vplivala na participacijo intervjuvancev. Osredotočila sem se na prisotnost političnih vsebin v procesu izobraževanja intervjuvancev in na njihov odnos do izobraževalnih praks, ki vključujejo politične vsebine.

Prisotnost političnih vsebin v šoli

Prav vsi intervjuvanci pravijo, da je bilo političnih vsebin in izobraževanja o politiki, državi in demokraciji v njihovem izobraževalnem procesu zelo malo oziroma premalo. Nekateri se predavanj o teh temah sploh ne spominjajo. Nekaj teh vsebin je bilo kot pravijo v osnovni šoli pri predmetu državljanska vzgoja in pri zgodovinskih predmetih. Eden izmed intervjuvancev pa največ o politiki poslušal sedaj, ko je študent na eni izmed družboslovnih fakultet.

»Skoraj nič. V osnovni šoli nič, vsaj kar se spomnim ne, srednja šola pa nekaj malega. Večina je govora o politiki sedaj na univerzi, ampak še to zato, ker študiram družboslovje. Dvomim, da se naravoslovci karkoli pogovarjajo o teh temah« (I_4 2017).

»Kar smo se pogovarjali smo se pri zgodovini, filozofiji, sociologiji. Velik vpliv glede tega itak mislim, da je v družini in kako se ti sam poglobiš v politiko. Šola ti da samo neke osnovne usmeritve« (I_2 2017).

O možnostih za sodelovanje v društvih, organizacijah ali skupnostih znotraj in zunaj izobraževalnih institucij mi intervjuvanci niso znali povedati veliko, saj se noben ni udeleževal takšnih s politično tematiko. Nekateri se spominjajo, da je bilo veliko možnosti za včlanjenje v takšne zadeve, če si imel dovolj interesa za to. Drugi pa se ne spominjajo, saj pravijo, da jih take stvari niso zanimale in so več svoje pozornosti namenjali zabavi, športnim društvom, glasbi ipd.

Odnos do političnih vsebin v šoli

Odnos intervjuvancev in njihovih sošolcev do političnih vsebin v šoli je bil, kot pravijo vsi bolj negativen oziroma nezainteresiran. V osnovnih in srednjih šolah jih politika ni zanimala pa tudi predmeti, ki so poučevali o teh temah so bili za njih manj pomembni. Dva izmed intervjuvancev, ki se trenutno srečujeta s političnimi predmeti na univerzitetni stopnji izobraževanja pravita, da je zdaj odnos popolnoma drugačen, bolj zrel, kot pa v mlajših letih in je tudi razpravljanja o teh temah veliko več.

»Sedaj na faksu se veliko pogovarjamo s kolegi o politiki, se jezimo, argumentiramo...Nas že profesorji pripravijo do tega s svojimi predavanji. V osnovni šoli in srednji se sploh ne spomnim, da bi se s kom od sošolcev pogovarjal o politiki. Tudi meni takrat to ni bilo pomembno. Sedaj mi je veliko bolj« (I_5 2017).

Prav vsi intervjuvanci menijo, da je v slovenskem izobraževalnem sistemu premalo poudarka na državljanski in politični vzgoji. Kot pravijo, manjka nekakšen zagon, spodbuda, da mladi začnejo razmišljati o teh zadevah, ne strinjajo se tudi s šolskim sistemom, ki poudarja napačne stvari in mlade uči o zgodovini vseh drugih narodov, slovensko zgodovino pa spregledajo ali pustijo v ozadju. Kot pravi eden izmed intervjuvancev:

»Ja. Politične in državljanske vzgoje je po mojem definitivno premalo. Mislim v smislu, da ni učenja nekih osnovnih stvari, kako biti vzoren državljan, kako plačevati davke, kako si nekatere stvari olajšati. Menim, da smo po šoli kar vrženi v realno življenje, ki pa ni lahko« (I_2 2017).

6.24 Skupnost in vrstniki kot politični socializator

V zadnjem sklopu ugotavljam kakšen vpliv imata na politično participacijo intervjuvancev skupnost in vrstniki. Predvsem me zanima ali s strani skupnosti oziroma okolja, v katerem živijo čutijo kakršnekoli politične pritiske in koliko se o politiki pogovarjajo s svojimi vrstniki ter kako to vpliva na njihov odnos do politike.

Vpliv skupnosti in vrstnikov

Prav vsi intervjuvanci menijo, da nikoli niso čutili pritiskov iz okolja v katerem živijo zaradi svojih političnih prepričanj in menijo, da lahko brez zadržkov izražajo svoje mnenje o različnih političnih zadevah, zato tudi participacija zaradi tega ni ogrožena. Razlog za to je, kot navajajo predvsem ta, da živimo v demokratični družbi eden izmed intervjuvancev pa izpostavi tudi

vlogo samozavesti pri glasnem izražanju svojih prepričanj. Kljub temu pa jim je poleg svobodnega izražanja mnenja pomembno tudi to, da ne prihaja do konfliktov znotraj skupnosti.

»Da. Upam si povedati vse in mi je vseeno za druge, saj sem pri svojem razmišljanju zelo samozavesten. Tisti, ki ne sprejmejo mojega mnenja so po navadi tisti, ki niso razgledani tako kot jaz in ne poznajo situacije tako dobro kot jo jaz« (I_5 2017).

»Da lahko, vendar kot omenjeno se bolj poslužujem pragmatičnega pristopa. Torej, če moje stališče lahko sproži konflikt, ga ne izražam. Medsebojni odnosi, ki so dobri in učinkoviti so mi pomembnejši od zagovarjanja svojih stališč, ki lahko sprožijo razdore med menoj in kolegi« (I_3 3027).

Kot pravijo intervjuvanci imajo s svojimi vrstniki večinoma podobne politične poglede in orientacije. Če pride do nasprotovanj se izogibajo konfliktov in ne vsiljujejo svojih prepričanj. Mešana so mnenja glede vpliva vrstnikov in drugih socializatorjev na oblikovanje odnosa do politike. Eden izmed intervjuvancev pravi, da na to najbolj vplivajo starši in domače okolje, drugi pa meni, da nanj močno vplivajo vrstniki. Vsi pa se nekako strinjajo, da imajo poleg vseh v intervjuju omenjenih socializatorjev ogromen vpliv tudi mediji in njihov način kako predstavijo teme.

»Večinoma smo podobno usmerjeni. S temi katerimi se družim vsaj mislim, da so bolj liberalci, tako kot jaz. Takoj pa se vidi kdo je npr. nacionalist, desničar, levičar. Ko poslušam vrstnike tako govoriti mislim, da jim nek začetni vpliv predstavljajo starši, kasneje pa seveda vrstniki in mediji« (I_5 2017).

»Mediji imajo ogromen vpliv. Ni čudno, da vsi moji kolegi pravijo kako je sistem že popolnoma propadel, saj kadarkoli pogledam 24ur.com nas takoj zbombardirajo s slabimi novicami. To sploh ne more dobro vplivati na nas in na naš odnos do politike« (I_1 2017).

Komunikacija z vrstniki

Nekateri intervjuvanci se z vrstniki enostavno ne pogovarjajo o političnih zadevah, saj jih politika ne zanima. Ostali imajo nek izbran krog prijateljev s katerimi lahko diskutirajo o političnih temah. Po navadi ne gre za dolgotrajne pogovore, ampak za bolj priložnostne ob najaktualnejših temah. Tisti, ki se radi pogovarjajo o politiki pravijo, da nimajo veliko ljudi, s katerimi bi lahko načenjali takšne debate, saj je še vedno veliko več mladih, ki jih politika ne zanima.

»Imam manjše število kolegov, ki jih dobro in že dlje časa poznam in vem, da se radi pogovarjajo o politiki. Z njimi se rada pogovarjam o politiki, saj vem, da nestrinjanje ne bo vodilo v konflikte oziroma celo rada vidim, da pride do nestrinjanja, saj tako vidim neko drugo perspektivo gledanja na nek problem« (I_3 2017).

Pri vprašanju, kako močno so pripravljene zagovarjati svoja politična stališča pred vrstniki in skupnostjo, so odgovori mešani. Nekateri so popolnoma nezainteresirani za argumentiranje svojih stališč, ker ne poznajo dovolj tega področja ali pa se jim ne zdi smiselno razpravljati in se pripraviti o tem. Drugi zelo močno in samozavestno zagovarjajo svoja stališča, vendar ne vsiljujejo svojega razmišljanja.

»Svoja politična stališča zagovarjam oziroma jih argumentiram, vendar druge ne prepričujem, da zavzamejo moje stališče. Pred svojimi vrstniki ubiram bolj pragmatičen pristop oziroma ne izpostavljam svojih stališč v kolikor to ni nujno potrebno. Menim, da močna politična stališča razdvajajo ljudi oziroma predstavljajo možen vir konfliktov« (I_3 2017).

7 POVZETEK IN PREDSTAVITEV REZULTATOV

V tem poglavju empiričnega dela bom poskušala interpretirati rezultate pridobljene z analizo Evropske družboslovne raziskave (ESS) in odgovore svojih intervjuvancev ter odgovoriti na svoja zastavljena raziskovalna vprašanja.

Naj ponovim glavni raziskovalni vprašanja v diplomskem delu, na kateri sem poskušala odgovoriti:

- Kolikšna je politična participacija mladih v Sloveniji v primerjavi z mladimi iz drugih evropskih držav?
- Kako proces politične socializacije vpliva na kasnejšo politično participacijo mladih?

Glede na rezultate raziskave ESS lahko trdimo, da je politična participacija mladih Evropejcev nizka. Obstajajo pa razlike med posameznimi skupinami držav. Kot že omenjeno zgodovinske, družbene, institucionalne in kulturne lastnosti neke države (poleg individualnih razlik znotraj družbe) zelo pomembno vplivajo na to, kako so mladi politično orientirani in koliko participirajo.

V analizi odgovorov anketiranih mladih Evropejcev opazimo, da so predvsem severnoevropske države (Švedska, Norveška, Danska) tiste, kjer mladi bolj politično participirajo. Visok odstotek mladih, ki sodelujejo v politiki imajo poleg severnoevropskih tudi države zahodne Evrope (Nemčija, Nizozemska, Belgija). Na drugi strani pa imamo vzhodnoevropske države, kjer je politična participacija mladih najnižja v Evropi (Češka, Madžarska, Poljska). Pojasnimo lahko, da je politična participacija mladih v severnoevropskih in zahodnoevropskih državah višja predvsem zaradi višje ekonomske razvitosti, katera pa vpliva na splošno višji življenjski standard državljanov. V takšnem okolju se namreč demokracija in z njo politična participacija veliko lažje razvijata in tudi ohranjata. Poleg tega so to države, ki so proces modernizacije prevzele postopno kar dodatno vpliva na nastanek učinkovite demokratične politične kulture. Še posebno v državah severne Evrope imajo veliko nižjo stopnjo korupcije v primerjavi z vzhodnoevropskimi državami, kar prav tako škoduje demokraciji.

Pomemben dejavnik, ki ohranja politično participacijo mladih v državah vzhodne Evrope tako nizko je skupna socialistična preteklost. To so države, ki so bile del Avstro Ogrske in so se soočale z velikimi socialnimi razlikami in nizko stopnjo industrializacije. Zato je do procesa modernizacije na tem območju prišlo bistveno kasneje kot v državah zahodne in severne Evrope. Kasneje, ko je prišlo do procesa modernizacije pa je ta potekal zelo hitro in dinamično. Kot omenjeno v teoretičnem delu hitra modernizacija negativno vpliva na demokratični razvoj. Kot omenja Tomšič (2002), je v teh družbah prišlo do t. i. deformirane modernizacije. Pospeševanje industrializacije in nezmožnost prilagajanja novim tehnologijam je po nekem času privedlo do nižjega materialnega standarda državljanov, kar pa ponovno negativno vpliva na politično participacijo. Zaradi socialistične in predsocijalistične politične zgodovine je pri teh družbah mogoče opaziti pomanjkanje demokratične politične kulture, kar se odraža tudi na rezultatih.

Slovenijo glede na BDP⁷ uvrščamo med srednje bogate države, vendar pa po podatkih Evropske sociološke raziskave (ESS) opazimo, da je glede na trende politične participacije mladih bolj podobna Češki, Madžarski in ostalim vzhodnoevropskim državam. Tukaj se lahko spet opremo na že prej omenjeno socialistično zgodovino. Slovenija je prav tako bila del socialističnega sistema, skupaj s prej omenjenimi državami vzhodnega bloka. Posebnost Slovenije je v tem, da

⁷ »Bruto domači proizvod (BDP) je vrednost vseh dokončanih proizvodov in storitev, ki so bili ustvarjeni znotraj ene države v določenem obdobju (ponavadi na letni ravni). Upoštevajo se le proizvodi in storitve, ki so dokončani in pripravljeni za takojšnjo uporabo, in ne tisti namenjeni nadaljnji predelavi ali proizvodnji drugih izdelkov in storitev« (Finančni slovar 2017).

bi kljub njeni socialistični preteklosti lahko pričakovali, da bo (glede na njeno višjo ekonomsko razvitost) imela vsaj nekoliko višjo politično participacijo med mladimi v primerjavi z ostalimi postkomunističnimi državami.

Opazimo lahko tudi, da ostajajo razlike v načinu političnega participiranja mladih Evropejcev. Konvencionalna participacija je nekoliko manj priljubljena kot nekonvencionalna. Ko gre za konvencionalno participacijo, se mladi najpogosteje udeležujejo državnih volitev. Zelo nizek pa je delež tistih mladih, ki so člani političnih strank, aktivacijskih skupin ali drugih organizacij. Nekoliko bolj se mladi poslužujejo nekonvencionalnih oziroma novih oblik političnega sodelovanja. Od tega je najbolj priljubljeno podpisovanje peticij, sledi udeležba na demonstracijah in nošenje politične značke.

Tudi slovenska mladina sledi tem trendom. Čeprav je participacija mladih v Sloveniji nizka, pa je te nekaj participacije, ki obstaja bolj kot ne nekonvencionalne. Od tega se mladi največ udeležujejo podpisovanja peticij, sledi udeležba na demonstracijah in nazadnje nošnja politične značke. Nekonvencionalne oblike politične participacije so pri mladih bolj priljubljene tudi zaradi interneta in novih tehnologij. Kot omenja Norris (2002), internet mladim omogoča poln dostop do informacij, komunikacije in mobilizacije in je zato ključen pri interakciji mladih z družbo.

Kvalitativni intervjuji z mladimi pokažejo, da imajo intervjuvanci bolj negativen kot pozitiven odnos do politike, še vedno pa kažejo precejšnje zanimanje za politiko in željo po participaciji. Najbolj jih motita korupcija in prevare, ki se dogajajo znotraj političnega sistema, zaradi česar izgubljajo zaupanje v politiko in njen proces. To vsekakor vpliva na nižjo participacijo, saj so politične institucije in društva pomembna pri spodbujanju državljanov k sodelovanju in angažiranju na vseh družbenih področjih. Največjo udeležbo med intervjuvanci beleži konvencionalna oblika participacije, natančneje volitve. Najpogosteje se udeležujejo državnih volitev, drugih oblik politične participacije pa ne uporabljajo. Razen intervjuvanec, ki se je sam označil za levičarsko usmerjenega in se zato redno udeležuje demonstracij v zvezi s pravicami delavcev, saj gre za politični dogodek, s katerim se lahko zaradi svojih političnih orientacij poistoveti. Kljub temu, da se intervjuvanci udeležujejo volitev pravijo, da jim omenjeni načini participiranja niso všeč. Menijo, da s takšno participacijo ne morejo doseči radikalnih sprememb oziroma, da s takšnim načinom niso slišani, kar je ponovno lahko razlog za nižjo participacijo mladih. Opazila sem, da so intervjuvanci veliko bolj aktivni pri spremljanju politike prek medijev. Najbolj spremljajo aktualne dogodke in pa tudi tujo politično sceno.

Najbolj priljubljen medij je internet, kar je razumljivo, saj govorimo o generaciji interneta. Poleg interneta, ki je priljubljen predvsem zaradi ažurnosti novic pa radi spremljajo tudi televizijo. Dva izmed intervjuvancev, ki se bolj zanimata za politiko redno prebirata politične teme tudi v časopisih.

V drugem sklopu vprašanj sem ugotovila, da je družina vsekakor pomemben dejavnik, ki vpliva na odnos posameznika do politike in posledično na njegovo participacijo v politiki. Pri komunikaciji o političnih zadevah znotraj družine veliko intervjuvancev pripisuje pomembno vlogo očetom, saj o tem največ razpravljajo prav z njimi. Starejši kot so, bolj so tudi pripravljene za pogovor in bolj si želijo načenjati te teme. Skupaj z družino tudi spremljajo politične vsebine prek medijev, največ preko televizije. Tisti intervjuvanci, ki ne kažejo velikega zanimanja za politiko pravijo, da se o tem tudi v družini niso veliko pogovarjali oziroma niso nikoli skupaj z družinskimi člani spremljali kakšnih političnih vsebin. Prav tako ne poznajo odnosa svojih staršev do politike in ne morejo opredeliti kakšne so politične orientacije članov njihove družine. Medtem ko drugi, ki znotraj družine bolj komunicirajo o politiki, veliko bolj poznajo odnos njihovih staršev do političnih zadev in se z njimi strinjajo ter prevzemajo njihove politične orientacije, saj pravijo, da so bili vzgojeni v takšnem duhu. Razen eden izmed intervjuvancev pravi, da ima zdaj, ko je odrasel drugačne politične nazore kot njegovi starši in v tem primeru lahko vidimo, da družina ni edini pomemben socializator v življenju posameznika.

Šola se pri mojih intervjuvancih ni izkazala kot zelo pomemben politični socializator, čeprav jo veliko teoretikov uvršča tudi pred družino. Razlog za to je v organizaciji izobraževalnega sistema, predmetnikih in samem šolskem sistemu. Intervjuvanci mi namreč povedo, da je bilo izobraževanja o politiki, državi, demokraciji in drugem zelo malo. Nekateri pravijo, da celo nič. Samo eden izmed intervjuvancev se spominja predmeta, pri katerem so govorili o državi. Problem pa je, da se takšne predmete takoj selekcioniira med manj pomembne predmete, ki v očeh staršev, učiteljev in učencev nikoli ne bojo na nivoju matematike, slovenščine in tujih jezikov. Intervjuvanci omenjajo, da so bile možnosti za sodelovanje v številnih organizacijah, vendar pa zunanjih spodbud s strani učiteljev ali drugih izobraževalnih delavcev za to ni bilo. Motiviranje otrok za sodelovanje v takšnih organizacijah je tako ponovno padlo na ramena staršev ali drugih socializatorjev. Prav zaradi pomanjkanja takšnih vsebin se v šoli ni govorilo o politiki. Veliko več poudarka na politiki je na univerzitetni stopnji izobraževanja, vendar zgolj na družboslovnih smereh.

Skupnost in vrstniki imajo bistveno večji vpliv na odnos do politike mladih intervjuvancev, kot prej omenjena šola. Pomembno jim je, da lahko glasno in brez strahu izražajo svoje politične orientacije in stališča. Kot sem ugotovila, so intervjuvanci tudi dovolj samozavestni, da izražajo svoje mnenje. Nasprotno pa opazim pri tistih, ki ne kažejo zanimanja za politiko in v družini ne govorijo veliko o političnih zadevah. Ti intervjuvanci tudi s svojimi vrstniki ne razpravljajo o politiki in se v skupnosti držijo bolj zase. Drugim, ki se radi spuščajo v takšne debate s svojimi vrstniki, je veliko bolj kot zagovarjanje svojih stališč in zmaga v besednem dvoboju pomembno to, da ne prihaja do konfliktov, saj so jim prijateljski odnosi pomembnejši kot politika. Radi sprejemajo tudi drugačnost in različna mnenja. Intervjuvanci sami priznavajo, da vrstniki močno vplivajo na njihova stališča poleg tega pa me opozorijo še na močan vpliv medijev.

8 SKLEP

Politično participacijo mladih v Sloveniji v primerjavi z mladimi iz drugih evropskih držav glede na rezultate Evropske družboslovne raziskave (ESS) opredeljujem kot nizko. Kot najpomembnejši razlog za to navajam politično zgodovino okolja. Slovenija ima skupaj z vzhodnoevropskimi državami socialistično preteklost in je demokracijo sprejela dokaj pozno v primerjavi s severnoevropskimi in zahodnoevropskimi državami. Drugačni politični tradiciji so se prilagajali tudi gospodarstvo, blaginja države in socialno-ekonomska razvitost države, kar ima vpliv na posameznike, ki bivajo v tej družbi.

Znotraj družb pa na politično participacijo vplivajo tudi individualni dejavniki. V svoji nalogi sem preučevala vpliv politične socializacije na politično participacijo mladih. Večinoma intervjuvanci uporabljajo samo en način participiranja in to so volitve, do katerih ne kažejo prevelikega navdušenja, vendar pa se zavedajo, da so volitve ena izmed najpomembnejših dolžnosti državljana, kar je tudi razlog, da se jih kljub nezadovoljstvu udeležujejo. Intervjuvanci, ki se poleg volitev udeležujejo še drugih oblik politične participacije pa imajo raje sodobnejše oblike participacije. Predvsem so to takšne, ki vsebujejo internet, socialne spletne strani itd. Odnos intervjuvancev do politike je prej negativen kot pozitiven. Zaradi

korupcije in goljufij izgubljajo zaupanje v politične institucije, kar pa vpliva na njihovo nezainteresiranost za politiko.

Družina, šola, skupnost in vrstniki so pomembni dejavniki politične socializacije posameznika in vplivajo na njegov odnos do politike. Na primeru svojih intervjuvancev lahko izpostavim družino kot močan socializator. Iz pogovorov s posamezniki namreč lahko opazim, da tisti, ki z družino niso veliko razpravljali o političnih razmerah participirajo manj in kažejo veliko manjše zanimanje za politiko. Ne poznajo političnih orientacij in odnosa svojih staršev do politike, zato so brez stališč o tej temi tudi oni sami. Posledično o tem ne razpravljajo s svojimi vrstniki in tako še bolj postajajo družbeno apatični. Šola se glede na šolski sistem, ki so mi ga opisali intervjuvanci ne izkaže za močan politični socializator. Veliko bolj pomembna se mi zdita skupnost in vrstniki, ki predstavljata podaljšek socializacije znotraj družine. Posameznik je namreč v zgodnjem otroštvu s strani družine podvržen nekim socializacijskim vplivom, z odraščanjem pa se čedalje bolj oddaljuje od družine in prehaja pod vpliv skupnosti in vrstnikov. Zagotovo pa je skozi pogovor z intervjuvanci opaziti, da jim družbene zadeve, kot so politika, gospodarstvo idr. ne predstavljajo tolikšne pomembnosti kot medsebojni odnosi, za katere si želijo, da bi bili predvsem nekonfliktni in zadovoljni.

9 LITERATURA

1. Campbell, Colin in Jonathan Horowitz. 2016. Does College Influence Sociopolitical Attitudes? *Sociology of Education* 89 (I): 40–58.
2. Council of Europe. Congress OF Local and Regional Authorities. 2013. *Youth and democracy: the changing face of youth political engagement*. Dostopno prek: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1991759&Site=COE&direct=true> (30. avgust 2017)
3. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
4. Divjak, Marko, Miran Lavrič, Sergej Flere, Marina Tavčar Krajnc, Rudi Klanjšek, Bojan Musil, Andrej Naterer, Andrej Kirbiš in Petra Lešek. 2011. *Mladina 2010. Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino in Založba Aristej.

5. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, EACEA. 2013. *Political Participation and EU Citizenship: Perceptions and Behaviours of Young People*. Dostopno prek: <http://eacea.ec.europa.eu/youth/tools/documents/perception-behaviours.pdf> (24. junij 2017).
6. Edwards, Rosalind in Janet Holland. 2013. *What is qualitative interviewing?* London: Bloomsbury.
7. *European Social Survey*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org> (16. junij 2017).
8. *Eurostat*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat> (14. junij 2017).
9. *Finančni slovar*. Dostopno prek: <http://www.financnislovar.com> (16. junij 2017).
10. Flere, Sergej in Andrej Kirbiš. 2011a. Državlјanska participacija: primerjalna analiza postjugoslovanskih entitet. *Teorija in praksa* 48 (2): 350–375.
11. --- 2011b. Podložniška politična kultura v postkomunističnih družbah: primerjalna študija postjugoslovanskih študentov. *Družboslovne razprave*, XXVII (2011), 66: 45–66.
12. Gibson, Troy. 2008. Religion and civic engagement among America's youth. *The Social Science Journal* 45 (3): 504–514.
13. Gidengil, Elisabeth, Hanna Wass in Maria Valaste. 2016. Political Socialization and Voting: The Parent – Child Link in Turnout. *Political Research Quarterly* 69 (2): 373–383.
14. Hyman, Herbert H. 1959. *Political socialization: a study in the psychology of political behavior*. New York: Free Press; London: Collier-Macmillan.
15. I_1. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 2. junij.

16. I_2. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 2. junij.
17. I_3. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 2. junij.
18. I_4. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 3. junij.
19. I_5. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 3. junij.
20. I_6. 2017. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 4. junij.
21. Istenič, Aleš. 2017. *Politična participacija mladih v Sloveniji med letoma 2002 in 2012*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Janda, Kenneth, Jeffrey M. Berry in Jerry Goldman. 1992. *The challenge of democracy: government in America*. Boston: Houghton Mifflin Company.
23. Južnič, Stane. 1989. *Politična kultura*. Maribor: Obzorja.
24. Kavanagh, Dennis. 1972. *Political culture*. London: Macmillan.
25. Kirbiš, Andrej. 2011. *Državlјanska participacija slovenske in evropske mladine*. Maribor: Filozofska fakulteta.
26. Kudrnač, Aleš in Pat Lyons. 2017. Parental Example as a Motivation for Turnout among Youths. *Political Studies* 65 (IS): 43–63.
27. Levinsen, Klaus in Carsten Yndigegn. 2015. Political discussions with family and friends: exploring the impact of political distance. *The Sociological Review* 63 (S2): 72–91.
28. Miheljak, Vlado in Mirjana Ule. 1995. *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
29. Milbrath, W. Lester. 1965. *Political participation – How and why do people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally & Company.

30. Niemi, Richard G. in Barbara I. Sobieszek. 1977. Political socialization. *Annual Review of Sociology* 1977 (3): 209–233.
31. Norris, Pippa. 2002. *Democratic Phoenix; Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Ojeda Christopher in Peter K. Hatemi. 2015. Accounting for the Child in the Transmission of Party Identification. *American Sociological Review* 80 (6): 1150–1174.
33. Orum, Anthony M. in John G. Dale. 2009. *Political sociology: power and participation in the modern world*. New York: Oxford University.
34. Palonsky, Stuart B. 1987. Political Socialization in Elementary Schools. *The Elementary School Journal* 87 (5): 492–505.
35. *Prostovoljstvo.org*. Dostopno prek: <http://www.prostovoljstvo.org/> (23. junij 2017).
36. Pšeničny, Vili. 1982. *Mladina Slovenije '82*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.
37. Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. *SURS*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (14. junij 2017).
39. Šaponja, Danica. 2006. Mladina v sodobni družbi. V *Obravnava mladostnika s psihozo*, ur. Vesna Čuk, 11 – 18. Ljubljana: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v psihiatriji.
40. Tomšič, Matevž. 2002. *Politična stabilnost v novih demokracijah*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
41. Ule, Mirjana. 1988. *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.

42. --- 2003. *Oblikovanje novega vrednotnega prostora*. Dostopno prek: <http://www.prihodnost-slovenije.si/uprs/ps.nsf/krf/96997D6B515C0960C1256E940046C55B> (4. junij 2017).
43. --- 2004. Nove vrednote za novo tisočletje. Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji. *Teorija in praksa* 41 (1-2): 352–360.
44. --- 2007. Mladi in družbene spremembe. *IB revija* (2): 62–69.
45. Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
46. *Zavod za mobilnost in informiranje mladih, MOBIN*. 2014. *Analiza stanja mladih v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/ESS_2/Analiza_stanja_mladih_v_Sloveniji_.pdf (24. junij 2017).
47. Židan, Alojzija. 1993. Modeli za raziskovanje učinkov socializacijskega procesa. *Teorija in praksa* 30 (5/6): 555–559.
48. --- 2005. Politična socializacija mladih (ob spremljanju uresničevanja lokalne demokracije v letu 2002). V *Lokalna demokracija II: uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*, ur. Marjan Brezovšek in Miro Haček, 251–262. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PRILOGA

INTERVJU

1 Demografski podatki

spol:

leto rojstva:

2 Politična participacija

1. Vas politika bolj zanima ali sploh ne zanima?

2. Kako pogosto se udeležujete naslednjih političnih aktivnosti (državnih volitev, podpisovanje peticij, demonstracij, članstva v pol. stranki ali drugih političnih organizacijah)? Kateri izmed teh načinov političnega sodelovanja so vam najbolj priljubljeni in zakaj?

3. Kako pogosto spremljate medijske vsebine s politično tematiko? Kateri medij za to najbolj koristite in zakaj? (internet, televizija, radio, časopisi, drugo)

5. Kako močno ste pripravljeni zagovarjati svoja politična stališča pred vašo družino in pred vašimi vrstniki?

3 Družina kot politični socializator

1. Ali v vaši primarni družini veliko razpravljate o politiki? Koliko ste bili stari, ko so vas starši začeli vključevati v te pogovore?

2. Ali je kdo od vaših staršev član politične stranke ali je kako drugače politično aktiven?
3. Kako pogosto ste si, ali pa si še vedno skupaj ogledate medijske vsebine, ki vsebujejo politično tematiko?
4. Kakšno mnenje imajo vaši starši o trenutni politični situaciji v Sloveniji? Ali se strinjate z njimi?
5. Kako bi opisali razmerje med političnimi usmeritvami vaših staršev in vašimi političnimi usmeritvami? Ali so se vaši pogledi skozi odraščanje spremenili?

4 Šola kot politični socializator

1. Ali je bilo v vašem procesu izobraževanja veliko izobraževanja o politiki, državi, demokraciji ipd.? Prosim opišite na kateri stopnji izobraževanja (osnovna šola/srednja šola/fakulteta).
2. Kakšne so bile možnosti za sodelovanje v društvih, organizacijah, skupnostih znotraj in zunaj vaše izobraževalne institucije?
3. Kakšen je bil vaš odnos in odnos vaših sošolcev, kolegov do političnih vsebin? kolikšno pomembnost ste pripisovali takšnim predmetom, ki so vsebovali pouk o političnih zadevah?
4. Ali menite, da je v slovenskem sistemu izobraževanja premalo poudarka na državljanski in politični vzgoji?

5 Skupnost in vrstniki kot politični socializator

1. Ali ste kdaj čutili ali čutite pritiske iz okolja v katerem bivate zaradi svojih političnih prepričanj?
2. Ali čutite, da lahko brez zadržkov izrazite svoje mnenje? Prosim pojasnite.
3. Koliko se o politiki pogovarjate s svojimi vrstniki in na kakšen način?
4. Kakšne poglede imajo na politiko vaši vrstniki? Ali imate podobna politična prepričanja kot oni? Menite, da močno vplivate drug na drugega, ali so močnejši drugi vplivi, npr. mediji, šola, starši, drugo?